

อัตถิภาวนิยมกับปรากฏการณ์วิทยา

Existentialism and Phenomenology

สรวิษฐ์ วงษ์สอาด Sorawit Wongsard

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

จันทร์สม ตาปูลิง Chantararat tapuling

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

chantararat.ta@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “อัตถิภาวนิยมกับปรากฏการณ์วิทยา” พบว่า รากฐานของปัจเจกภาพและอัตวิสัยของมนุษย์ดำรงอยู่ ที่เรียกว่า ภาวะในตัวเองและภาวะเพื่อตัวเอง เพราะมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีอยู่และเป็นอยู่ในโลกอย่างมีสสารัตถะที่เลื่อนไหลอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นผลมาจากธรรมชาติที่ติดตัวมา ได้แก่ เสรีภาพ จิตสำนึก สัญชาตญาณ สติปัญญา ที่อยู่ภายใต้กรอบของวัฒนธรรม สังคม และกฎหมาย ที่ปราศจากการบิดเบือนความจริง ในระดับความคิดและการกระทำ ความรับผิดชอบ ด้วยความกล้าหาญ และซื่อสัตย์ เพื่อให้มนุษย์สามารถสร้างคุณค่าได้ด้วยตัวเอง โดยอาศัยการเผชิญหน้ากับธรรมชาติที่มีจิตสำนึก สติปัญญา และเสรีภาพ ซึ่งเป็นที่ยอมรับหรือปฏิเสธสรรพสิ่งตามความเป็นจริง โดยความมีอยู่และความเป็นอยู่ของตนออกมาใช้ในการสร้างคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความสำนึกจึงสามารถมีชีวิตอยู่อย่างอิสระได้ในท่ามกลางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและไม่แน่นอน โดยการเชื่อมั่นในตนเอง และความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนกระทำในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์นั่นเอง

คำสำคัญ : อัตถิภาวนิยม, ปรากฏการณ์วิทยา

Abstract

This article aims to study "Existentialism and Phenomenology" found that there exists the foundation of the individuality and subjectivity of human beings, known as self-conditioning and self-conditioning. Because human beings are living beings that exist and

exist in the world with a materiality that is constantly moving. This is the result of inherent natures, namely liberty, consciousness, intuition, intelligence, which fall within the framework of culture, society and law without any distortion of the truth. At the level of thought and action responsibility with courage and honesty so that human beings can create value for themselves through confrontation with a conscious, intellectual, and liberal nature, which accepts or rejects all things as they really are. By one's existence and being used to create one's value with consciousness to be able to live freely in the midst of a society and environment full of conflict and uncertainty. By believing in yourself and responsibility for what they do as part of the human being itself

Keywords: Existentialism, Phenomenology

บทนำ

อัตถิภาวนิยมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์วิทยาที่มนุษย์มุ่งแสวงหาความเป็นจริงของชีวิตที่เน้นอธิบายเกี่ยวกับเรื่องของมนุษย์ โดยเน้น “การดำรงอยู่ของมนุษย์” (human existence) ตามความจริงที่เราปฏิเสธได้ยาก ดังที่นักปรัชญาอัตถิภาวนิยมที่ให้ความสำคัญแก่ความเป็นมนุษย์มาก่อนสาร์ต๊ะ เพราะอัตถิภาวนิยม คือ มนุษยนิยม (Existentialism is a humanism) (Jean-Paul Sartre, 2007 : 18) หมายถึง สิ่งเดียวกัน เป็นการกระตุ้นให้มนุษย์ได้ตระหนักถึงความเป็นมนุษย์ที่เป็นจุดเริ่มต้นทางปรัชญาที่ให้ความสำคัญที่ว่า “การดำรงอยู่มาก่อนสาร์ต๊ะ”(existence precedes essence) (Jean-Paul Sartre, 2007 : 20) เมื่อมนุษย์ได้ตระหนักถึงความเป็นอยู่ของตัวเอง (self-consciousness) และความเป็นอยู่ในที่นี้ได้หมายถึงเพียงแค่การมีชีวิตอยู่เท่านั้น ยังหมายถึง การมีชีวิตอยู่รู้ถึงอัตถิภาวนิยมของตนเองว่า มีความสำคัญอย่างไร มนุษย์จึงแตกต่างจากพืชและสัตว์อย่างไร ดังที่ชาร์ตรกล่าวไว้ว่า สิ่งที่เป็นวัตถุทั้งหลายนั้น สักแต่ดำรงอยู่ แต่มนุษย์ชาติมีอยู่เพื่อตัวเอง (being for itself) (Jean-Paul Sartre, 1957 : 305) เพราะการมีอยู่ของมนุษย์จึงแตกต่างจากการมีอยู่ของสิ่งของ” (โยสไตน์ กอร์เดอร์, 2553 : 463) เพราะมนุษย์มีอยู่และตระหนักถึงตัวตนได้ มนุษย์จึงไม่เพียงแต่เป็นสิ่งที่อยู่เหมือนวัตถุเท่านั้น แต่มนุษย์สามารถสำนึกได้ว่าตัวเองเป็นอะไร และยังเป็นสิ่งที่เขาตั้งใจให้ตัวเองเป็น หลังจากได้ดำรงอยู่แล้วเท่านั้น (จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี, 2552 : 97) ดังนั้นการที่จะเป็นมนุษย์ได้

นั้น เราจึงไม่ได้เป็นมนุษย์เพียงเพราะเราคิดว่าเราเป็น หรือมีใครมาบอกว่าเราเป็น แต่เราเป็นเพราะเราดำรงอยู่ด้วยการตระหนักรู้ตัวเองและได้กระทำการต่าง ๆ ตามเจตนา เราจึงดำรงอยู่อย่างเป็นมนุษย์ตามความหมายนี้

ในฐานะที่อัตถิภาวนิยมเปรียบเสมือนมนุษย์นิยมที่ให้ความสำคัญต่อสภาพความเป็นมนุษย์จะมีคุณค่าหรือไร้ค่าจึงขึ้นอยู่กับเสรีภาพในการเลือกตัดสินใจด้วยตนเอง เราจะพบว่า ความจริงที่ปรัชญาค้นหา คือ ความจริงแบบองค์รวม หรือเป็นความรู้แบบองค์รวม (knowledge of the whole) เช่นนี้เท่ากับเป็นการบอกว่า ความจริงที่เราสามารถหาได้ด้วยประสบการณ์ ยังไม่สามารถเป็นความจริงแบบองค์รวมได้ ดังที่นักปรัชญายุคโบราณพยายามค้นหาความจริงที่มีลักษณะเป็นสากล (universality) เป็นวัตถุวิสัย (objectivity) หรือแม้แต่เป็นอูตรภาวะ (transcendence) จึงทำให้ปรัชญาเริ่มต้นค้นหาความจริงในเชิงอภิปรัชญาก่อนที่จะไปสู่การถกเถียงเรื่องอื่น ๆ เช่น เรื่องของจริยศาสตร์และเรื่องของการเมือง ดังนั้นอัตถิภาวนิยมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์วิทยาที่พยายามค้นหาความจริงที่ปรากฏการณ์อยู่ใน “โลกที่ปรากฏต่อหน้า” (immanence) ผ่านประสบการณ์ไปสู่โลกของแบบ หรือแม้แต่พระเจ้า อันเป็นความจริงสูงสุดที่รองรับยืนยันโลกปรากฏแต่อย่างใดไม่ ดังที่นักปรัชญาได้ระบุไว้ว่า จุดยืนในการหาความจริงวางอยู่บนฐานที่เรียกว่า “ประสบการณ์” ในแง่ของปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) ที่เน้นการหาความจริงในปรากฏการณ์ (phenomena) ซึ่งเป็นวิธีการทางปรัชญาเพื่อศึกษาโครงสร้างเชิงอูตรระของสำนึกและสาระของสัดในรูปแบบที่ทำให้เราเข้าใจปรัชญาอย่างต่อเนื่องและมีนัยยะสำคัญ ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่า อัตถิภาวนิยมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์วิทยาอย่างไร

พื้นฐานของอัตถิภาวนิยมกับปรากฏการณ์วิทยา

อัตถิภาวนิยม (Existentialism) ก็คือ ปรัชญาแขนงหนึ่งที่เริ่มต้นด้วยประสบการณ์ส่วนตัวของเหล่าปรัชญาเมธีที่แสดงทัศนะไว้อย่างลึกซึ้งจากประวัติส่วนตัวของตนเอง ซึ่งเป็นปรัชญาที่ว่าด้วยเรื่องของมนุษย์ (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2546 : 58) ที่ทำให้มนุษย์มีอิสระเสรีที่จะเลือกอย่างเต็มที่ เพราะมนุษย์มีธรรมชาติของการเลือก ดังคำที่ว่า “ชีวิตที่ไม่มีการสนทนามีชีวิตที่มีคุณค่าสำหรับมนุษย์” ซึ่งเป็นการแสดงถึงคุณค่าของมนุษย์ในการเรียนรู้ตนเองเป็นหลัก (พระราชมุนี (ประยูร ธมมจิตโต), 2544 : 108) ก็คือ “การรู้จักตัวเอง” (พระราชมุนี (ประยูร ธมมจิตโต), 2544 : 108) ดังนั้น อัตถิภาวนิยมเป็น

ปรัชญาที่กล่าวถึงเกี่ยวกับสถานะความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน (พินิจ รัตนกุล, 2549 : 13) ที่อยู่บนพื้นฐานของอัตถิภาวนิยมที่เป็นแนวคิดทางปรากฏการณ์วิทยา ดังต่อไปนี้

พื้นฐานของความรู้ทางอัตถิภาวนิยมกับปรากฏการณ์วิทยา

พื้นฐานของความรู้ทางอัตถิภาวนิยมกับปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งแนวคิดของนักปรัชญาในแต่ละยุคเราจะต้องเรียนรู้ตัวเองก่อนที่จะรู้สิ่งอื่นใดทั้งหมด อันที่จริงควรเป็นอย่างนี้ตั้งแต่ต้น การที่จะรู้อะไรจากภายนอกของชีวิตของตนเอง แต่หากไม่รู้ชีวิตตนเองเสียก่อนแล้วอย่างอื่นย่อมไม่มีความหมายสำหรับเรา และสำหรับคนอื่นด้วย หากแต่รู้ว่าการเรียนรู้ตัวเองรู้ว่าเป็นใครอย่างไรดีแล้ว นั่นเป็นอัตถิภาวนิยมที่แท้จริงของตนเอง ย่อมจะเข้าใจถึงอัตถิภาวนิยมของสิ่งภายนอกตัวเราด้วย การตรึงตรองความรู้ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริง นั่นก็คือ ความรู้ที่ควรแก่การวิจัยอัตถิภาวนิยมที่แท้จริงนั้นย่อมเกิดขึ้นกับตัวบุคคลแต่ละคน แต่ก็ต้องมีความสัมพันธ์อันต่อกันและกัน (ศรุตานนท์ ไรแสง, 2561: 49)

พื้นฐานของเทววิทยาทางอัตถิภาวนิยมกับปรากฏการณ์วิทยา

พื้นฐานของเทววิทยาที่มีจุดเริ่มต้นจากจุดที่เป็นจริงที่เป็นอัตถิภาวนิยมของพระคริสต์ในสิ่งแวดล้อมตามประวัติศาสตร์ค่อย ๆ ตรึงตรองหาความหมายของอัตถิภาวนิยมของพระองค์โดยตั้งสมมติฐานตรึงตรองขยายเขตออกไป การที่เรามองดูอัตถิภาวนิยมของพระคริสต์แล้ว เราต้องหวนกลับมาดูตัวเราว่าเราได้ปฏิบัติตามคำสอนของพระคริสต์แล้วหรือยัง ถ้ายังก็ควรปรับปรุงตัวให้สอดคล้องกับพระคริสต์ ถ้าเราทำอย่างนี้เรื่อยไปจะได้ความคิดที่ลึกซึ้งและกว้างขวางมากขึ้น จะมีความหมายต่อเราอย่างแท้จริง และความเป็นจริงในความเป็นอยู่ของเราจะสมบูรณ์ขึ้นตามสภาพชีวิตของเราแต่ละคนตามฐานะของตน แต่อัตถิภาวนิยม ที่แท้จริงย่อมมีความยุ่งยากเหมือนกันเกี่ยวกับคำสอนของคริสต์ศาสนา ในด้านคำสอนและการปฏิบัติจริงย่อมไม่ค่อยสอดคล้องกันปฏิบัติได้ยาก นี่ยังเป็นปัญหาของทางปรัชญาอยู่ แต่ก็มีบ้างที่บางคนได้ปฏิบัติ และพยายามที่จะดำเนินชีวิตไปในแนวทางที่ถูกต้องตามหลักศาสนา “เพราะฉะนั้นโดยกิจกรรมของพระองค์ พระองค์ทรงแสดงพระธรรมชาติของพระองค์ให้มนุษย์เข้าใจ ความสัมพันธ์ของพระคริสต์กับพระเจ้า มนุษย์และธรรมชาติและสถานการณ์ของมนุษย์ เป็นไปตามเงื่อนไขของกิจกรรมของพระองค์ สิ่งอื่นทั้งหมดจึงถือได้ว่าเป็นเพียงอารมณ์บท” (โกมุท ที่ปัวพัฒนา, 2530: 105-106)

พื้นฐานของจริยธรรมทางอัตถิภาวนิยมกับปรากฏการณ์วิทยา

พื้นฐานของจริยธรรมทางอัตถิภาวนิยมกับปรากฏการณ์วิทยาที่ปรากฏอยู่ใน “คริสต์ศาสนาเป็น
กระแสชีวิต” ที่เกี่ยวกับจริยธรรมของคริสตชน ไม่ใช่การปฏิบัติตามแผนที่วางไว้แบบตายตัวเรียบร้อย
แล้วเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่คริสตชนทุกคนจะต้องพิจารณาจากอัตถิภาวนิยมของพระคริสต์ ซึ่งตนมี
ความศรัทธาและยอมรับเป็นตัวอย่าง แห่งการดำรงชีพอยู่ที่นำมาผสมผสานกับอัตถิภาวนิยมของตนตาม
สภาพแวดล้อมที่เป็นจริง มิใช่ถือตามกฎตัวอักษร แต่ต้องปฏิบัติด้วยความรัก เพราะว่าสถานการณ์สมัย
พระเยซูเจ้ากับสมัยปัจจุบันมันต่างกันมาก ก็คือ สภาพของพระองค์กับสภาวะมนุษย์ เพราะชีวิตใน
ปัจจุบันเราต้องเลียนแบบพระองค์ เพราะพระองค์ทรงปฏิบัติตนเหมาะสมตามสถานการณ์ของพระองค์
ในสถานการณ์ปัจจุบันของเรา เราพึงปฏิบัติตนอย่างไรในสถานการณ์นั้นจึงจะเหมาะสม ดังที่ คีร์เคกอร์
ได้ยกตัวอย่างเรื่อง “การวางใจในพระญาณสอดส่องของพระเจ้า พระเยซูเจ้าไม่ทรงหวั่นใยสะสมทรัพย์
สมบัติ แม้ไม่หวั่นใยถึงวันรุ่งขึ้นก็ยังมิกิน ดอกไม้ไม่หวั่นใยถึง เครื่องประดับก็ยังสวยงาม พระองค์ไม่มี
แม้กระทั่งหินที่จะหนุนศิระจะเป็นสมบัติส่วนตัว เพราะว่า พระองค์ปฏิบัติเหมาะสมกับสถานการณ์ของ
พระองค์ ถ้าเราอยากจะเลียนแบบพระองค์ต้องไม่ยึดเอาการปฏิบัติเหมือนพระองค์อย่างเถรตรง แต่ต้อง
เลือกการปฏิบัติที่เหมาะสมกับสถานการณ์ พระองค์ทรงอยู่ในสถานการณ์อย่างหนึ่งที่กำหนดตายตัว
สำหรับพระองค์ พระองค์ไม่สามารถจะทรงอยู่ในทุกสถานการณ์เพื่อเป็นแบบอย่างแก่เราได้ จากที่คีร์เค
กอร์ได้ยกมาให้เรานั้น ย่อมเป็นอุทาหรณ์แก่เรา การที่เราจะเลียนแบบพระเยซูเจ้าย่อมเป็นไปได้ การ
วางใจในพระญาณสอดส่องของพระเป็นเจ้ามิได้หมายความว่าเราไม่ต้องออกแรงทำอะไรเลย หากแต่เรา
ต้องออกแรงมากยิ่งขึ้นไปในสภาพชีวิตปัจจุบันนี้ของเรา การที่คีร์เคกอร์เอามาพูดนั้นถูกแล้ว ในสภาพ
ความเป็นมนุษย์ของพระองค์นั้นเราเลียนแบบได้ แต่ในสภาพของพระเป็นเจ้าเป็นความน่าทึ่งสำหรับเรา
อยู่ แต่ความน่าทึ่งนี้เองที่เป็นพลังให้เราต่อสู้กับอุปสรรคในชีวิตของเรา สิ่งนี้เองที่เป็นพระญาณสอดส่อง
ให้แก่เรา การดำเนินชีวิตตามอัตถิภาวนิยม แบบนี้ เป็นพื้นฐานของจริยธรรมโดยแท้ (ศรุตานนท์ ไรแสง,
2561: 50)

จุดหมายของการสร้างโลกทางอัตถิภาวนิยมกับปรากฏการณ์วิทยา

จุดหมายของการสร้างโลกทางอัตถิภาวนิยมกับปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งเป็นปัจเจกภาพเป็น
มหัศจรรย์ที่แท้จริงในพัฒนาการของการสร้างสรรค์ 5 มหัศจรรย์ หมายถึง จุดจบ จึงเปรียบได้กับจุดหมาย
ปลายทางของชีวิตนั่นเอง สำหรับความมีอยู่บนโลกนี้เป็นสิ่งสร้างทั้งสิ้น และสิ่งสร้างเหล่านี้ แต่ละอย่าง แต่

ละชนิด เป็นสิ่งที่ไม่ซ้ำแบบใคร และเป็นปัจเจกภาพอย่างแท้จริง และยังเป็นมหัสึพภาคอย่างแท้จริง เพราะ
สิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลกเหมือนกันเกิดขึ้นและวันหนึ่งก็มีจุดจบ จุดจบของสิ่งมีชีวิต คือ ความตาย ดังที่ คีร์
เคกอร์ด เห็นว่า “ขั้นตอนของทางชีวิต” ซึ่งเป็นจุดกำเนิดที่ทรงพลังที่ผลักขบวนการอัตถิภาวนิยมทั้งหมด
ให้ก้าวไปเป็นพลังของการต่อต้าน “ปรัชญานามนิยม” เพื่อประโยชน์ของ “มนุษย์ที่เป็นรูปธรรม” (กิริติ
บุญเจือ, 2522 : 23-27) ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ แก้ไข ปรับปรุง และปฏิรูปสู่แนวคิดใหม่ ๆ ในสังคม
มนุษย์ที่ทำให้มนุษย์สามารถหลุดพ้นจากกรอบของระบบเครือข่ายและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ตายตัว ที่เป็น
มาตรการสากลและค่านิยมที่ครอบงำสังคมอยู่ ที่ทำให้มนุษย์รู้จักที่จะตั้งคำถามถึงค่านิยมต่าง ๆ ที่ยอมรับ
กัน อยู่ในสังคมร่วมสมัยของตนว่าเป็นสิ่งสมบูรณ์ที่สุดแล้วหรือไม่ ยังสามารถปรับปรุงและแก้ไขให้ดีขึ้นได้
ในแง่ใดบ้างหรือไม่ พระศาสดาทั้งหลาย เช่น พระพุทธเจ้า และพระเยซูคริสต์ล้วน มีท่าทีแบบอัตถิภาวนิ
ยมทั้งสิ้นโดยพระพุทธเจ้าทรงกระทำปฏิกริยาตอบทบัญญัติตายตัวของระบบบรรณะและการบูชาญใน
ศาสนาพราหมณ์ ในขณะที่พระเยซูคริสต์ก็ทรงกระทำปฏิกริยาตอบทบัญญัติตายตัวของศาสนายูดาห์
เช่นกันแต่ข้อเสียของทำที่นี้ก็เหมือนกับปรัชญาลัทธิ คือ การยึดมั่นถือมั่นจนมีความหวังว่า มนุษย์ และ
เมื่อถือลัทธิอัตถิภาวนิยมแล้วจะรู้จักกับผิตชอบกันอย่างสมบูรณ์โดยอัตโนมัติ ซึ่งไม่น่าจะหวังได้จริงตราบ
ที่มนุษย์ยังมีกิเลสและความเห็นแก่ตัว (Søren Kierkegaard, 1983 : 33-37)

อภิปรายเชิงอัตถิภาวนิยมกับปรากฏการณ์วิทยา

อัตถิภาวนิยมที่เป็นแนวคิดทางปรากฏการณ์วิทยาเชิงอภิปราย ซึ่งเป็นแนวคิดของอัตถภาวนิ
ยมเพื่อในการสืบค้นด้วยตนเองจนพบความจริงทางภาวะ (being) (กิริติ บุญเจือ, 2522 : 96) ที่เป็น
ปรากฏการณ์วิทยาเชิงอภิปรายที่เรียกว่า “อภิปรายเชิงปรากฏการณ์วิทยา” (Phenomenological
Ontology) ดังต่อไปนี้

แนวคิดเรื่องของภาวะ

พื้นฐานหรือเนื้อหาที่แท้จริงของปรัชญาในแบบอภิปรายแบบดั้งเดิมเกี่ยวกับโลกและ
สิ่งมีชีวิต (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2546 : 4-5) ที่เรียกว่า “ภาวะ” (being) 2 ประเภท คือ

1. ภาวะในตัวเอง (being in itself) คือ ภาวะที่ปราศจากความสำนึก ซึ่งเป็นภาวะมีอยู่
อย่างบริสุทธิ์เช่นนั้นที่จะดำรงอยู่ มันไม่สามารถเป็นสิ่งที่มวลของสิ่งต่าง ๆ ได้ทั้งหมด และไม่ใช่ว่าเป็นสิ่งที่
ซ่อนอยู่เบื้องหลังสิ่งต่างๆ ในลักษณะของสิ่งที่นอกเหนือไปจากปรากฏการณ์ (noumenon) แต่มันคือ

ภาวะของปรากฏการณ์นั่นเองที่มีอยู่อย่างบริสุทธิ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ หมายถึง วัตถุทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกนั่นเอง มันมีภาวะแน่นอนที่บิ เต็มเต็น ตายตัว เป็นเพียงภาวะ (being is) คำว่า ภาวะ คือ สิ่งที่มีนเป็น (being is what it is) และเป็นภาวะในตัวมันเอง (being is in itself) (Jean-Paul Sartre 1957 : 617) มันเป็นเพียงสิ่งที่สักว่ามีอยู่ แต่ไร้จิตสำนึกเป็นความจริงของส่วนที่เป็นวัตถุในโลกรวมถึงร่างกายของมนุษย์แต่ละคนก็มีภาวะเหล่านี้อยู่ด้วย

2. ภาวะเพื่อตัวเอง (being for itself) คือ ภาวะที่มันไม่เป็น และไม่เป็นสิ่งที่มันเป็น มันคือการปฏิเสธภาวะในตัวมันเอง ซึ่งสิ่งที่มันเป็นอยู่ ภาวะเพื่อตัวเองนี้ แสดงให้เห็นว่า ภาวะตรงกันข้ามจากภาวะในตัวเอง ในลักษณะที่ว่า “ถ้าภาวะในตัวเองเป็นความเต็มบริบูรณ์ในตัวมันเองแล้ว ภาวะสำหรับตัวเองก็มีความพร่องหรือขาด ที่เรียกว่า “ความว่างเปล่า” สิ่งทีภาวะเพื่อตัวเองขาด นั่นก็คือ ภาวะในตัวเอง ความว่างเปล่าของภาวะเพื่อตัวเองจึงเป็ความไม่มีของภาวะในตัวเอง มันจึงเป็นโพลงหรือกลงในความมีที่เป็นหัวใจของภาวะเพื่อตัวเอง นอกจากนี้ ภาวะเพื่อตัวเองนี้ ยังหมายถึง ความสำนึกรู้ (consciousness) เป็นส่วนของความจริงที่เป็นนามธรรม ในที่นี้ก็คือ ส่วนที่เป็นจิตของมนุษย์นั่นเอง แตมิใช่เป็นจิตที่เป็นอัตตา หรือวิญญาณอมตะที่สิ่งสฤติย์อยู่เป็องหลักกระแแห่งสำนึกของมนุษย์ตามความหมายแบบจิตนิยมดั้งเดิม ที่เคยเชื่อถือกันมา มันเป็เพียงภาวะอย่างหนึ่งที่มีอยู่ซึ่งเป็สิ่งที่มันเองไม่เป็ได้ และไม่เป็สิ่งที่ตัวมันเป็ (a being which is what it is not and is not what it is) มันคือ ความสำนึกรู้ (จิต) ความเป็จริงของมนุษย์ การเลือกที่อิสระ ทั้งหมดนี้ คือ ความหมายของภาวะเพื่อตัวเองที่ชาร์ตใช้แทนกันไปมา (วิทยา เศรษฐวงศ์, 2536: 5) หรือเรียกอีกอย่างว่ากระแสแห่งความสำนึก (stream of consciousness)

3. ความสัมพันธ์ของภาวะ 2 ชนิด กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของภาวะ 2 ชนิดระหว่างภาวะในตัวเองกับภาวะเพื่อตัวเอง มันมีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกันอย่างไร ความจริงสิ่งทั้งสองไม่ได้แยกขาดจากกันดังที่กล่าวมาแล้ว แม้การแยกออกเป็นสองอย่าง ก็เพื่ออธิบายให้เห็นความแตกต่างระหว่างวัตถุกับจิตสำนึก ความจริงมันคือสิ่งเดียวแต่เป็ทวลัษณ์ที่ดูเหมือนเป็ทวินิยม แต่ก็เป็นทวินิยมที่แตกต่างจากทวินิยมในอภิปรัชญาแบบดั้งเดิมที่ว่า ความจริงทั้งสองเป็อิสระจากกันแต่มาด้วยความสัมพันธ์กันจึงเป็ไปได้ยากเช่นดังทฤษฎีของเดส์การ์ต ส่วนทฤษฎีของชาร์ตตามที่แสดงไว้เบื้องต้นว่า มีลักษณะของความจริงอยู่สองชนิด นั่นคือ “จิตกับวัตถุ” สองภาวะนี้มันแตกต่างกัน ได้แก่ (1) จิตมีภาวะว่างเปล่า (bare) และ (2) วัตถุมีภาวะเป็กลาง (neutral) ในที่นี้หมายถึงร่างกายมนุษย์ จะเห็นได้

ว่า ภาวะทั้งสองนี้ไม่ได้ แสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง (undifferentiated) กันเลย ตัวอย่างเช่น “จอภาพ” (screen) กับ “ลำแสง”(light beams) “แสง” (rays) ที่ฉายไปบนจอภาพ จอภาพก็จะมีปฏิกิริยาใด ๆ คือ เฉย ๆ เฉื่อย ๆ (inert) ไม่ได้มีพลังขับเคลื่อนใด ๆ มีเพียงลักษณะที่แข็งที่ตายซาก (dead) มันไม่ได้สนใจ ไม่ได้มีจุดเด่น ไม่มีลักษณะพิเศษเฉพาะ (featureless) ที่สิ่ง ๆ หนึ่งควรจะมี ส่วนรังสีของแสง มันกลับดูวูบวาบ ร่าเริง เหมือนมีชีวิต (live) กระพริบ (flickering) ไปมาอย่างมีชีวิตชีวา (lively) นั่นคือ ความสำนึก (consciousness) มันจะรู้ตัวได้ จอภาพ เป็นสิ่งที่ชาร์ตเรียกว่า “ภาวะ ในตัวเอง” ส่วน “รังสีของแสง” เรียกว่า “ภาวะ เพื่อ ตัวเอง” จากตัวอย่างข้างต้นนี้ ก็ดูเหมือนจะเป็นทวินิยมอยู่เหมือนกันแต่ไม่ชัดเจนนัก หากจะกล่าวว่าเป็นเอกนิยมแต่มีทวิลักษณ์ก็คงพอได้ นักวิชาการทางด้านปรัชญาท่านจึงได้เปรียบเทียบแนวคิดของชาร์ตไว้อีกตัวอย่างหนึ่งว่า “ภาวะในตัวเอง เปรียบได้กับวัตถุใดก็ได้ ส่วนภาวะเพื่อตัวเองเปรียบเหมือนกระจกเงา ที่เป็นวัตถุสะท้อนภาพตัวเองอยู่ในกระจกเงา แต่กระนั้น กระจกเงาก็ไม่มีสาระอะไรในตัวของมันเอง มันเป็นแต่เพียงการสะท้อนภาพของวัตถุในตัวมัน กระนั้นกระจกเงาก็แตกต่างหากและไม่เคยรวมกับวัตถุ” (Norman N. Greene, 1960 : 17) ลักษณะพื้นฐานของกระจกเงามีสองอย่าง คือว่างเปล่าและเป็นกลาง ๆ คือ มันเป็นเพียงการสะท้อนวัตถุเท่านั้น เพราะว่าชาร์ตได้รับอิทธิพลแนวคิดแบบค่านท์เกี่ยวกับภาวะในตัวเอง (วัตถุ) แต่ชาร์ตกับค่านท์ก็มีความแตกต่างกัน เมื่อกล่าวถึงความสัมพันธ์ของภาวะทั้งสอง สำหรับแนวคิดของค่านท์นั้น การปรากฏตัวของปรากฏการณ์ ตั้งอยู่ระหว่างตัวเรากับภาวะในตัวเอง (วัตถุ) ซึ่งปรากฏการณ์ได้ซ่อนเร้นภาวะในตัวเองไว้ให้เป็นสิ่งที่ลึกลับบางอย่าง ที่นักวิชาการบางท่านบอกว่าเป็นการสวมหน้ากากปิดบังไว้โดยปรากฏการณ์ สำหรับค่านท์แล้วข้อเท็จจริงที่ว่า ทุกสิ่งที่เราได้รับโดยตรงของจิตสำนึกนั้นเป็นเพียงปรากฏการณ์ จึงทำให้เราเชื่อมั่นได้ว่า เราไม่สามารถที่จะเข้าถึงภาวะในตัวเองได้อย่างแท้จริง แต่ในแนวคิดของชาร์ตมองว่าปรากฏการณ์นั้นแหละมันไม่มีอะไรปิดเหมือนผู้ร้ายที่ใส่หมวกไหมพรมปิดบังใบหน้าหรือ ในแง่ของรูปแบบสิ่งที่ค่านท์เรียกว่า “ภาวะในตัวเอง” ไม่ได้เป็นหน้าที่หน้าจอของเรา แต่มันคือบางสิ่งบางอย่างที่ซ่อนอยู่หลังฉากอีกทีหนึ่ง สำหรับค่านท์แล้วหน้าจอละเล่นบทบาทของข้อมูลดิบ (uninterpreted) ส่วนความรู้สึกเกิดจากภาวะในตัวเอง สำหรับชาร์ตแล้วจะตรงกันข้ามกับค่านท์ ปรากฏการณ์ไม่ได้ซ่อนหรือสวมหน้ากากปิดบังอะไรไว้ มันเป็นภาวะในตัวเอง ซึ่งมันเปิดเผยตัวมันเองโดยตรงเท่าที่ปรากฏนั้นแหละ เพราะว่าชาร์ตแยกอธิบายให้เป็นสองส่วน เพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างความเป็นมนุษย์กับวัตถุสิ่งของว่า วัตถุมันมีอยู่ด้วยตัวมันเองได้ มีความเต็มอยู่ในตัวเอง ที่เรียกว่า

มันสมบูรณ์ในตัวมันเอง เช่น หินก้อนนั้น แก้วก้อนนี้ หรือต้นไม้ต้นนั้น มันมีความเต็มในตัวมันเอง ความหมายก็คือ มันไม่เคยอยากเป็นสิ่งที่มันไม่เป็น มันเป็นเพียงสิ่งที่มันเป็นเท่านั้น เช่น เป็นก้อนหิน เป็นแก้ว เป็นต้นไม้ เป็นต้น ส่วนมนุษย์ไม่เหมือนวัตถุ มนุษย์ คือ สภาพที่ขาด พร่องอยู่ตลอดเวลา พอสรุปได้ว่า มันว่างเปล่าจากความเป็นอะไร มันเพียงมีอยู่ อย่างไม่เป็นสิ่งที่มันเป็น แต่มีความสามารถเป็น สิ่งที่ไม่เป็นได้ หมายถึง สภาพจิตที่คิดไปถึงอนาคตได้ มนุษย์จึงมีใช้วัตถุที่ถูกรออกแบบมาให้สำเร็จรูป ดังที่ชาร์ตทำให้เห็นเป็นรูปธรรมของภาวะสองอย่างได้ดังนี้ ได้แก่ (1) สิ่งที่เป็นวัตถุ=things=being-in-itself เป็นภาวะในตัวเอง มีคุณลักษณะแข็งทื่อ เต็มเปี่ยม เป็นตัวมันเอง เป็นเพียงสิ่งที่มันเป็น ไม่เคยเป็น สิ่งอื่นนอกจากสิ่งที่มันเป็น เช่น ก้อนหิน โต๊ะ แก้ว และ (2) สิ่งที่มีใช้วัตถุ=consciousness=being-for-itself เป็นภาวะเพื่อตัวเอง มีคุณลักษณะ ขาดพร่อง ไม่ได้เป็นอะไร ว่างเปล่า ดำรงอยู่ อิสระตลอดเวลา ไม่เป็นสิ่งที่มันเป็น เป็นเพียงสิ่งที่มันไม่เป็น คือพุ่งไปข้างหน้าอยู่เสมอ ภาวะสองอย่างนี้ แม้จะสามารถ แยกอธิบายได้เป็นสองส่วน แต่โดยความเป็นจริงภาวะของมันไม่เคยแยกขาดจากกันเลย แม้ภาวะใน ตัวเองเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ในตัวมันเองได้แต่มันก็ไร้ความหมายถ้าหากขาดจิตสำนึก แต่มันก็ดูเหมือนจะมี พลังในการดึงดูดความสนใจของจิตสำนึกหรือภาวะเพื่อตัวเองให้พุ่งเข้าหามันอยู่ตลอดเวลา ส่วนจิตสำนึก หรือภาวะเพื่อตัวเองก็ดูเหมือนมีธรรมชาติที่พยายามทำตัวเองให้เข้าไปกลมกลืนกับภาวะในตัวเองที่มัน สนใจ เพราะภาวะเพื่อตัวเองมันว่างเปล่า มันจึงไม่เคยอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ ถ้าอยู่อย่างโดดเดี่ยวนั้นจะไม่มี ความหมายใดๆ มันจึงต้องพยายามรวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับภาวะในตัวเอง เพื่อให้ตัวมันมี ความหมายขึ้นมา แต่มันก็ไม่เคยเพียงพอหรืออิมพอกับสิ่งที่มันพยายามจะเป็นสิ่งที่เป็วัตถุและสิ่งที่มีใช้ วัตถุสองอย่างดังกล่าวเป็นสิ่งมีอยู่จริง เพราะมันเป็นสิ่งมีอยู่ในโลก ชาร์ตสื่อถึงการดำรงอยู่ของมนุษย์ สำคัญที่สุด เมื่อกล่าวถึงความเป็นมนุษย์ (human being) ก็จะมีส่วนประกอบอยู่สองอย่างนี้คือ ส่วนของ ร่างกาย=สิ่งไร้ความสำนึก (non-consciousness) กับ ส่วนของจิตใจ=สิ่งมีความสำนึก (consciousness) คือ สิ่งที่มีใช้วัตถุ อันมีภาวะเพื่อตัวเอง

3.2 ภาวะเพื่อผู้อื่น

ภาวะชนิดนี้มีใช้ภาวะที่ดำรงอยู่อย่างเอกเทศอย่างภาวะในตัวเองและภาวะเพื่อตัวเอง หากแต่ เป็นสถานการณ์ที่ภาวะเพื่อตัวเองจำนวนมากกว่าหนึ่งขึ้นไปมาพบกัน การพบกันนี้ ทำให้ภาวะเพื่อตัวเอง ผู้หนึ่งอยู่ภายใต้ “การมอง” ภาวะเพื่อตัวเอง ดังที่ ชาร์ตวิเคราะห์ในทางอภิปรายแบบปรากฏการณ์ วิทยาเพื่อเป็นการตรวจสอบลักษณะของการดำรงอยู่ของตัวเราที่มีอยู่ในประสบการณ์โดยตรงและเป็นสิ่ง

ที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกเพราะชาร์ตได้แยกภาวะออกเป็นสองประเภท คือ ประเภทแรก คือ เพื่อกำหนด
หมายความสัมพันธ์ของตัวเรากับสิ่งภายนอก นั่นคือ ความสำนึกของเราเกี่ยวกับวัตถุภายนอกหรืออารมณ์
ประเภทที่สอง คือ เพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์ของความสำนึกตัวเองของภาวะเพื่อตัวเองว่า มี
ความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นที่เป็นสิ่งภายนอกตัวเองอยู่เสมอ จะเห็นว่าความสัมพันธ์สองประเภทนี้ที่กล่าวมานี้
มีอยู่ในบุคคลอื่นเพราะตัวเราด้วย เพราะชาร์ตได้แถลงว่า “สาระัตถะของภาวะเพื่อตัวเองของฉัน ต้อง
เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ขั้นต้นระหว่างความสำนึกของฉันและของคนอื่น” (Jean-Paul Sartre, 1957
: 341)หมายถึง ความสำนึกเกี่ยวกับตัวตนของเราที่มีความสัมพันธ์อยู่กับความสำนึกเกี่ยวกับตัวตนของ
คนอื่นด้วยเช่นกันดังที่ชาร์ตได้กล่าวไว้ในประเด็นที่ว่า ก็คือ “ผมเพิ่งจะทำอะไรบางอย่างซุ่มซำและ
หยาบคาย การกระทำนั้นติดอยู่กับตัวผมเอง ผมมิได้ตัดสินการกระทำของผม ไม่แม้แต่จะตำหนิมัน ผมมอง
มันเป็นเรื่องธรรมดาในรูปแบบของวัตถุเพื่อตัวเอง แต่ทันใดนั้นผมก็ไถ่เงยหัวขึ้น มีคนบางคนอยู่ตรงนั้นและ
เห็นผม ผมตระหนักทันทีถึงความซุ่มซำของผม ผมอาย แน่นนอนการอายนั้นมิใช่การมองมาที่ตัวเอง
หากแต่เป็นเพราะมีคนอื่นปรากฏอยู่...ผมอายตราบเท่าที่ผมปรากฏต่อหน้าคนอื่น” (Sartre, 1943 : 259-
260)

3.4 ภาวะในโลก

ภาวะหรือสิ่งมีอยู่ในโลก ชาร์ตบอกว่า เมื่อคุณเริ่มการวิเคราะห์สิ่งที่ปรากฏขึ้นกับคุณ คือ คุณจะ
ได้พบรูปแบบของความมีอยู่สองประเภทนี้ มันเป็นชนิดของสิ่งมีชีวิตในโลก สิ่งมีชีวิตในโลกในที่นี้
หมายถึง ความเป็นมนุษย์ ดังที่ชาร์ตได้กล่าวถึงความสัมพันธ์อยู่เสมอว่า “มนุษย์เป็นสิ่งที่มีชีวิตอยู่ใน
โลก” เพราะ มนุษย์ คือ สิ่งมีชีวิตอยู่ในโลก จึงมีความสัมพันธ์อยู่กับโลก จนนึกไม่ออกว่าถ้าไม่มีโลก
มนุษย์จะอยู่อย่างไร และในทางกลับกันถ้าไม่มีมนุษย์โลกจะยังมีอยู่หรือไม่ ชาร์ตจึงแยกภาวะในตัวเอง
กับภาวะเพื่อตัวเองไว้อย่างมีความสัมพันธ์กัน เนื่องจากชาร์ตต้องการให้เห็นความแตกต่างระหว่างมนุษย์
กับวัตถุ เพราะวัตถุนั้นมีได้และเป็นได้ในตัวมันเอง ที่เรียกว่า “ภาวะในตัวเอง” ที่ต้องอาศัยภาวะในตัวเอง
คือ วัตถุหรืออารมณ์ ชาร์ต มองว่า ภาวะของมนุษย์ คือ ว่างเปล่า จะเป็นเด็ก เป็นหนุ่มหรือเป็นสาว
มนุษย์ไม่เคยอ้อมพ้อในความเป็น บางทีตอนเป็นเด็กก็อยากเป็นผู้ใหญ่ พอโตเป็นผู้ใหญ่ก็ยิ่งอยากกลับไป
เป็นเด็ก หรือเป็นหนุ่มสาว บางคนยังไม่พอใจในรูปร่างหน้าตาของตัวเอง จึงต้องไปผ่าตัดดัดแปลงตกแต่ง
ทาสัลยกรรมรูปร่างหน้าตาเพื่อให้เป็นที่พอใจของตัวเองและคนอื่น เพราะมนุษย์ไม่ได้เป็นอะไรที่สมบูรณ์
แบบมาก่อน กล่าวคือ ไม่ได้มีสาระัตถะ ตัวอย่างในที่นี้คือ ความหล่อ ความสวย เมื่อมนุษย์รู้ว่าตัวเองมาอยู่

ในโลกแล้วจึงเริ่มที่จะนิยามตัวเองตามที่อยากจะ เป็น เพราะมนุษย์เลือกที่จะเป็นได้ ที่เรียกว่า “ภาวะเพื่อตัวเอง” เพราะไม่ได้มีไม่ได้เป็นในตัวเองที่สำเร็จรูปมาเหมือนวัตถุ แต่มีอยู่เพื่อที่จะนิยามตัวเองให้มีความหมายตามเจตจำนง ดังนั้น ภาวะเพื่อตัวเอง คือ ความสำนึก จึงเป็นสิ่งที่ตัวเองไม่เป็น และไม่ เป็นสิ่งที่ตัวเองเป็นเช่นเดียวกับจินตนาการ และเสรีภาพทั้งหมดก็นำไปสู่ความมี ความเป็น ก็โดยความว่างเปล่า (emptiness) หรือความไร้ตัวตน (Nothingness) ซึ่งมีอยู่เป็นศูนย์กลางของภาวะเพื่อตัวเอง(Sartre, Jean-Paul, 1957 : xiii) จะเห็นได้ว่า ชาร์ตเน้นไปที่ภาวะเพื่อตัวเอง ซึ่งถูกยึดโยงไว้กับร่างกาย ประวัติศาสตร์เรื่องราวและสิ่งแวดล้อมของมันที่เขาใช้คำว่า “its facticity” คือ ชาติแท้ของมัน มันคือทุกสิ่งที่เป็นมนุษย์ ชาติแท้ของมันคือสิ่งที่เกิดมาพร้อมกับมัน และกำหนดตัวมันเอง ความเชื่อเช่นนี้ดูเหมือนจะเข้าใกล้ที่จะยอมรับในนิยัตินิยม (determinism) หรือลัทธิแห่งการกำหนด แต่ชาร์ตก็ปฏิเสธอย่างชัดเจนว่า “มันไม่เป็นความจริงที่ว่าร่างกายเป็นผลผลิตของการตัดสินใจโดยพลการของผู้สร้างโลก (Demiurge) หรือว่าภาวะร่วมของกายกับจิตจะมีขึ้นโดยบังเอิญ การก่อเกิดร่วมกันของสารัตถะทั้งสองอย่างที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงนั้น ในทางตรงกันข้าม ธรรมชาติมากมายของภาวะเพื่อตัวเองที่เรียกว่ามันเป็นร่างกาย” (Jean-Paul Sartre, 1957 : 309) ชาร์ตถือว่า มันเป็น“นามธรรม” ของความเป็นจริงเพียงหนึ่งเดียว คือ“มนุษย์ในโลก” เพราะว่า ชาร์ตให้ความสำคัญต่อภาวะเพื่อตัวเองเป็นหลัก ถึงแม้ว่าในตัวเองจะมีอยู่มากมายเพียงใดในโลก แต่ถ้าขาดภาวะเพื่อตัวเองมันก็จะไร้ความหมายนั่นเองตามแนวคิดของชาร์ต

ในฐานะมนุษย์เป็นสิ่งที่มีชีวิตทางอัตถิภาวนิยมกับปรากฏการณ์วิทยา

นักปรัชญาอัตถิภาวนิยมในฐานะเป็นสิ่งที่มีชีวิตของมนุษย์ทางปรากฏการณ์วิทยาที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์ ดังนี้

พื้นฐานของมนุษย์

มนุษย์ในฐานะเป็นสิ่งที่มีชีวิต เพราะมนุษย์ คือ “สิ่งที่สำนึกรู้ตัวเองและวาดภาพตัวเองในอนาคตได้” (จินตนา ดำรงค์เลิศ, 2548 : 1093)มีทั้งร่างกายและจิตใจ เราสามารถนิยามมนุษย์ได้เพียงในความสัมพันธ์กับภาระที่ผูกพันของเราเท่านั้น (Jean-Paul Sartre, 1975 : p. 46) หมายถึง กิจกรรมหรือการกระทำในการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์อยู่กับคนอื่นและโลก เนื่องจากความสำนึกกว้างเปล่า จึงจำเป็นต้องยื้อยัดเอาอะไรบางอย่างไว้เพื่อให้ตัวเองมีความหมาย แต่นั่นคือความรู้สึกมันจะมีความหมายก็ต่อเมื่อแสดง

มันออกมาทางกิจกรรมให้มีความหมายจึงได้ชื่อว่า “มนุษย์เป็นผู้สร้างตัวเอง” (man makes himself) เนื่องจาก “มนุษย์มิใช่อะไรอื่นนอกจากผลรวมของการกระทำของเขาเอง” (ฌ็อง-ปอล ซาทร์, 2540 : 12-13) มนุษย์จึงเป็นสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวเท่านั้นที่สำนึกตัวเองได้อย่างตั้งใจ เพราะมนุษย์ไม่ใช่เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตที่สำนึกตัวเองได้เท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งที่เขาตั้งใจจะให้ตัวเองเป็นได้ด้วยตัวเอง (Jean-Paul Sartre, 1975 : 22)

ในความเป็นมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่จึงไม่ได้เป็นเพียงแค่ร่างกาย แต่ยังมีส่วนของจิตใจซึ่งมันแตกต่างกันมาก เพราะมันเป็นได้มากกว่าที่มันเป็นอยู่ และเป็นได้แม้กระทั่งสิ่งที่มันยังไม่ได้เป็น ยกตัวอย่าง นาย ก เป็นพ่อครัว (cook) ในร้านอาหารแห่งหนึ่งมานานหลายปีจึงรู้สึกเบื่อหน่ายอยากจะเลื่อนฐานะตัวเองขึ้นเป็นผู้บริหารเองบ้าง จึงตั้งใจไว้ว่าสักวันเขาจะต้องเป็นผู้บริหารให้ได้จึงตั้งใจทำงานเก็บเงินได้มากพอ วันหนึ่งเขาจึงตัดสินใจลาออกจากการเป็นพ่อครัว เพราะเขามีที่อยู่แปลงหนึ่งในย่านชุมชน จึงตัดสินใจเปิดร้านอาหารเพราะเป็นงานที่ตัวเองชอบ และรับสมัครพนักงานบริการไว้ช่วยงานหลายคน ส่วนตัวเองได้กลายเป็นผู้บริหารตามความตั้งใจ มนุษย์จึงถูกเรียกว่าสิ่งที่เป็นไปได้แม้ยังเป็นจริงไม่ได้ก็สามารถเป็นได้ในความสำนึกและยังมีโอกาสทำให้เป็นจริงขึ้นมาได้จึงเรียกว่าเป็นได้มากกว่าสิ่งที่เขาเป็นอยู่ เพราะมนุษย์ต่างจากวัตถุทั่วไปตรงที่มนุษย์มีจิตใจนี้แหละที่มันมีความสำคัญต่อความเป็นมนุษย์อย่างมาก ซึ่งเป็นคุณลักษณะของมัน (characteristic of it) เอง ดังที่ซาร์ตได้ยืนยันภาวะของมนุษย์ว่า เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ (existent) และเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ก่อนที่จะนิยามตัวเองว่าเป็นอะไร ตามที่ซาร์ตได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์ไม่ได้เป็นอะไรอื่นที่มากกว่าผลผลิตของตัวเอง เขามีอยู่เพียงแค่นั้นในขอบเขตที่เขาตระหนักรู้ตัวเอง ดังนั้น เขาจึงไม่ได้เป็นอะไรมากกว่าผลรวมของการกระทำและความเป็นอยู่ของเขา” นั้นเอง (Jean-Paul Sartre, 1947: 37)

ลักษณะของมนุษย์

ลักษณะของมนุษย์ นักปรัชญาอรรถิภาวนิยมหลายท่านได้กล่าวว่า อรรถิภาวนิยมไม่ใช่เป็นลัทธิบูชามนุษย์ เพราะมิได้ถือว่า มนุษย์เป็นจุดหมายปลายทางมิได้ถือว่าความสูงส่งของมนุษย์อยู่ที่ผลสำเร็จ แต่ถือว่ามนุษย์ต้องสร้างตัวเองอยู่ตลอดเวลา ความยิ่งใหญ่ของมนุษย์อยู่ที่การสร้าง ไม่ใช่อยู่ที่ผลสำเร็จ อยู่ที่ปัจจุบัน มิใช่อยู่ในอดีตหรืออนาคต (กิริติ บุญเจือ, 2522 : 134) นักปรัชญาอรรถิภาวนิยม ถือว่า มนุษย์เกิดมาในโลก (comes into the world) ที่ล้อมรอบไปด้วยวัตถุที่มีความสำคัญหรือเต็มเปี่ยมไปด้วยความหมาย พวกเขาจึงเชื่อว่า มนุษย์เหมือนกับสสารอื่นในจักรวาลตรงที่ต่างก็มี

ฐานะเป็นสิ่งที่มียู่เหมือนกัน แต่ล้าพังเพียงภาวะที่ว่ำนนี้ไม่ช่วยให้มนุษย์เป็นสิ่งที่ม่ค่าขึ้นมำได้ ค่ำของมนุษย์อยู่ทีภาวะอันหนึ่งทีเร่ยกว่ำ “การรู้จักตนเอง” สิ่งนี้คือศักยภาพทีจะพัฒนำไปในรูปแบบต่งๆ อย่างหลกหลยไม่มีขีดจกัก (สมภกร พรหมทว, 2538 : 124) มนุษย์จึงเป็นอนาคตของมนุษย์ คือไม่มีสิ่งใดจะมำแทนทีของมนุษย์ได้ ดังทีชาร์ตเห็นว่ำ “มนุษย์ คือ ผู้สร้งตัวเขเอง” (Jean-Paul Sartre, 1947 : 22) ทีทำให้ชีวิตมนุษย์เป็นไปได้และยังยืนย่น เพราะว่ำความจริงทุกอย่งและการกระทำทุกชนิดบ่งบอกถึงสภพแวดล้อมและอติวิสัยของมนุษย์ นั้นเอง (Jean-Paul Sartre, 1947: 18)

สิ่งดำรงอยู่ก่อนสาร์ตตะ (Existence Preceded Essence)

ค่ำว่ำ สาร์ตตะ คือ “ความคิด” จกแนวคิแบบเดิม ทีเร่ยกว่ำ “อติถิภวณิยม ” อติถิภวณิยม ก็คือ ตัวฉน (I) (เป็นผู้คิ) เมื่อมีฉนจึงมีความคิเกิดขึ้น ดังทีชาร์ตกลับค่ำเสียใหม่ว่ำ “เพราะฉนมีอยู่ ดังนั้นฉนจึงคิ” ตรนนี้เองทีนักวิชาการหลยท่นลงความเห็นว่ำ ชาร์ตเริ่มต้นปรัชญาของตัวเองเหมือนอย่งเดส์การ์ต ค่ำว่ำ “สาร์ตตะ” หมายถึ “กรรม” หรือการกระทำ หรือพฤติกรรมต่งๆ ของคนทีแสดงออกมำจกเสรีภพของมนุษย์” (อติศักดี ทองบุญ, 2546 : 62) เนื่องจกชาร์ตไม่เชื่อกว่ำ พระเจ้ำมีอยู่จริง ในเมื่อไม่มีพระเจ้ำดำรงอยู่ อย่างน้อยก็ต่งยอมรับว่ำ ต่งมีบางสิ่งบางอย่างทีดำรงอยู่ก่อนสาร์ตตะ และสิ่งทีดำรงอยู่ก่อนทีจะถูกนิยามด้วความคิด ดังทีไฮเดกเกอร์ (Heidegger) เร่ยกว่ำ “ความจริงของมนุษย์” ใน “การดำรงอยู่มำก่อนสาร์ตตะ” ตมทีนักปรัชญอติถิภวณิยม (Jean-Paul Sartre, 1947 : 22) เห็นว่ำ สภพทีแสดงว่ำสิ่งใดสิ่งหนึ่งทีมีอยู่จริง และสามารถบ่งชี้ได้ว่ำสิ่งนั้นอยู่ ณ ทีใดหรืออยู่ตรงไหน ลักษณะอติถิภวณิยม (ความมีอยู่) ของสิ่งหนึ่งจึงเป็นลักษณะทีเห็นได้เด่นชัด (concrete) ของสิ่งนั้น และเป็นสิ่งระบุความเป็นสิ่งเฉพาะของสิ่งนั้น อติถิภวณิยม จึงหมายถึง ความเป็นสิ่งเฉพาะหน่วย (particularity) ของสิ่งต่ง ๆ นั้นเอง จะเห็นได้ว่ำ สาร์ตตะ หรือความเป็นสิ่งต่ง ๆ เหล่านี้ ม่นเกิดจกมนุษย์ เพราะมนุษย์มีเสรีภพ ทีจะเลือกเป็นตมทีเขาต่งการ มนุษย์จึงพยายามทำตัวเองให้เป็นอะไรสักอย่งได้ตมเสรีภพทีเขาเป็น ดังทีชาร์ตต่งการปฏิเสธผู้สร้ง (Creator) หรือสิ่งทีเป็นสเหตุอันอยู่เบื้องหลังของสิ่งต่งๆ ทีเป็นผู้กำหนดสิ่งต่ง ๆ ไว้อย่งตายตัว หมายถึ การปฏิเสธความเชื่อกว่ำ พระเจ้ำ (God) มีอยู่ และเป็นผู้สร้งสรรพสิ่งขึ้นมำบนโลก ซึ่งเปรียบเสมือนนยข่งผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์ต่ง ๆ เช่น นยข่งทีทำแก้อีกก็ต่งรู้ว่ำสาร์ตตะของแก่อี้ คือ สำหรบน้งได้เป็นอันดับแรก ส่วนจะมีรูปลักษณะอย่งไรนั้น เป็นสิ่งที่นยข่งจะวางแผนออกแบบขึ้นทีหลังว่ำจะให้มีรูปลักษณะของแก่อี้แบบไหน แต่สาระสำคัญของมัน คือ สำหรบไว้น้งได้ เพราะว่ำชาร์ตเองให้ควมสำคัญระหว่ง “สิ่งมีอยู่กบสาร์ตตะ

หรือความหมายของมัน” สำหรับสิ่งมีอยู่ ถ้าหาก ณ ที่นั้นหรือที่ไหนๆ ไม่มีมนุษย์อยู่เลย สิ่งนั้น ๆ มันก็คงมีอยู่ของมันอย่างนั้นแหละ เช่น ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ หรือดวงดาวต่างๆ เช่น ดาวอังคาร ที่นักวิทยาศาสตร์สำรวจได้แล้วว่าไม่มีสิ่งมีชีวิตอยู่เลย หรืออาจเคยมีแต่เป็นเพียงการสันนิษฐานตามสภาพบรรยากาศ หรือแม้แต่ดาวเคราะห์ดวงอื่น ๆ ที่ยังค้นไปไม่ถึงมันก็คงมีอยู่ของมันอย่างนั้น จึงอยากถามอีกว่า แล้วความมีอยู่ของมันจะมีสาระหรือความหมายอะไร นอกเสียจากมนุษย์สำรวจพบแล้วให้สาระหรือความหมายแก่มันแล้วภาคภูมิใจในสติปัญญาของตัวเองว่ามีความสามารถ และยังนึกว่าตนจะยึดครองเอาเป็นของมนุษย์อีก เช่น นักวิทยาศาสตร์ที่ไปสำรวจดาวอังคารด้วยความหวังว่าจะพามนุษย์ขึ้นไปอยู่อาศัยได้จึงพอตอบได้ว่าถ้าหากมนุษย์ไม่มีอยู่ หรือไม่มีความเป็นมนุษย์อยู่เลย สาระต่าง ๆ หรือความหมายของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นก็มิได้หรือแม้มีอยู่แต่มันก็ไร้ความหมาย เพราะความหมายหรือคุณค่าสาระมีได้เพราะมีมนุษย์อยู่ และให้ค่าความหมายแก่มันข้อนี้ชาร์ตต้องการยืนยันถึงความสำคัญในการดำรงอยู่ของมนุษย์มากกว่าคุณค่าอื่นใด ดังที่ชาร์ตได้เปรียบเทียบให้เห็นความเชื่อที่ว่าพระเป็นเจ้าผู้สร้างโลก (ตามความเชื่อของฝ่ายเทวนิยม) กับนายช่างผู้ออกแบบมิดดัดกระดาศนั้น นายช่างต่างหากที่เป็นจริงกว่า เนื่องจากนายช่างฝีมือจะรู้ว่ามิดมีอยู่ก่อนที่จะทำมันขึ้นมา จึงมีวัตถุประสงค์มีวิธีการที่จะทำให้มันเป็นมิด มีแผนการล่วงหน้าอยู่ในใจคือรู้จักมันล่วงหน้าก่อน ตามทัศนะของคริสเตียน (Cristians) จึงคิดว่า มนุษย์เป็นเหมือนมิดดัดกระดาศ พระเจ้าเป็นเหมือนนายช่างฝีมือดี ซึ่งมีวัตถุประสงค์ มีวิธีการ มีแผนการ รู้ล่วงหน้าว่าจะทำอย่างไร แต่ในความเป็นจริงสำหรับมนุษย์ไม่มีธรรมชาติอะไรเช่นนั้นอยู่ก่อนเลย เรานิยามตัวเองในภายหลังจากเกิดมาบนโลก เราเลือกเป็นผู้ที่เราต้องการจะเป็นได้เราไม่ได้เป็นอะไรมากไปกว่าสิ่งที่เราทำเอง มนุษย์มีอยู่ก่อนแล้วจึงเหวี่ยงตัวเองมาอยู่ในโลก เมื่อพบตัวเองหรือรู้สึกตัวจึงนิยามตัวเองเท่านั้น จะเรียกว่า มนุษย์คือสิ่งนิยามตัวเองก็ได้และชาร์ตยังใช้คำว่า “มนุษย์สร้างตัวเอง”(Man makes himself) (Jean-Paul Sartre, 1947: 46) เพราะมนุษย์ไม่ได้มาสู่โลกนี้อย่างสมบูรณ์แบบ มนุษย์จึงต้องเลือกสิ่งที่เหมาะสมสำหรับตัวเองที่เรียกว่าคุณค่าทางศีลธรรม

สิ่งที่ว่างเปล่า

ความว่างเปล่าเป็นสภาพของจิตมนุษย์ที่มีความพร่องหรือว่างเปล่าเป็นลักษณะถาวร เพราะเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องว่างเปล่า (Emptiness) (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), 2551 : 19) เพราะภาวะหรือความมีว่าเป็นรากฐานของความว่างเปล่า (Jean-Paul Sartre, 1947: 80) คำว่า “ภาวะ” ในที่นี้ หมายถึง ภาวะเพื่อตัวเอง นั่นก็คือ “จิต” ที่มีลักษณะปฏิเสธตัวมันเอง เพราะ

จิตเป็นภาวะว่างเปล่าทั้งหมด (Phramaha Prayoon Mererk, 1988 : 53) เพราะจิตไม่ได้เป็นอะไรสักอย่าง เป็นแต่ความคิดเท่านั้นเอง ความคิดที่เกิดขึ้นทุกขณะ ไม่ว่าเราจะคิดถึงคน คิดถึงเก้าอี้ หรือคิดถึงอะไร ๆ ก็ล้วนเป็นเพียงกระแสจิต และกระแสจิตจะเป็นอะไรได้ นอกจากจะเป็นกระแสจิตอยู่เท่านั้น แม้ท่านจะบอกว่า ตอนนี้ท่านเป็นนักศึกษานั้นก็เป็นเพียงกระแสจิต เพราะลักษณะที่เป็นแก่นของคนนั้น คือกระแสจิตต่างหาก....ความเป็นอะไรก็ตามไม่ใช่สิ่งที่อยู่ภายในจิต เพราะจิตแท้ไม่ได้เป็นอะไรสักอย่าง แต่เป็นเพียงความว่างเปล่า....มนุษย์จึงดิ้นรนเพื่อที่จะเป็นอะไรสักอย่างเนื่องจากไม่อยากจะอยู่กับความว่างเปล่าของตนเอง (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2551: 20) จากข้อความข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า จิตปฏิเสธความว่างของตัวเองจึงพยายามที่จะเป็นอะไรสักอย่างที่มีนัยมีความหมายเหมือนวัตถุ เพราะว่า จิตมันอยากจะเป็นเหมือนวัตถุ แต่ความว่างเปล่าเป็นภาวะของความเป็นมนุษย์มนุษย์จึงมีความขวนขวายให้เต็มได้ยาก เพราะความว่างเปล่านี้เอง มนุษย์จึงพยายามทำให้ตัวเองนั้นมีความหมายตามที่เขาอยากจะเป็น เนื่องจากภายในจิตเป็นโหลง คือ กลวง หรือว่างเปล่า มนุษย์จึงไม่สามารถเป็นอะไรได้อย่างสมบูรณ์ เมื่อได้เป็นอย่างนี้จึงยังต้องการเป็นอย่างนั้น นั่นเพราะภาวะพร่องของจิตมนุษย์ที่แตกต่างจากวัตถุที่ไม่มีจิต มันจึงอึดเต็มในตัวมันเอง แต่มนุษย์มีความต้องการไม่สิ้นสุด ดังที่ชาร์ตมี ความเห็นที่ว่า “มนุษย์มีความปรารถนาที่ไร้ประโยชน์” (Man is a useless passion) หรือไร้ความสำเร็จ ซึ่งแนวคิดนี้ไปสอดคล้องกับแนวคิดของอัลแบร์ กามู (Albert Camus) ที่นำเอาตำนานของซีซิฟัส (Sisyphus) มาอธิบายเปรียบเทียบความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ ซีซิฟัสเป็นกษัตริย์ที่ถูกเทพเจ้าลงโทษให้กลิ้งก้อนหินขึ้นสู่ยอดเขาด้วยความยากลำบาก แต่พอถึงยอดเขาแล้วก้อนหินก็กลิ้งกลับลงสู่พื้นล่างอีก ซีซิฟัสได้แต่นั่งมองดูมัน และแล้วเขาต้องกลิ้งมันกลับขึ้นไปใหม่ ทำอยู่อย่างนี้วันแล้ววันเล่า เดือนแล้วเดือนเล่า ปีแล้วปีเล่า ไม่มีวันจบสิ้นจนกว่าจะตาย การกระทำของซีซิฟัสเปรียบเหมือนชีวิตของมนุษย์ในโลกปัจจุบันที่เพียรพยายามทำสิ่งที่ดูเหมือนว่างเปล่าไร้สาระ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า วันแล้ววันเล่า สุดท้ายก็จบชีวิตลงอย่างไร้ความหมาย เหมือนอย่างซีซิฟัสนั่งมองดูก้อนหินที่ตนกลิ้งขึ้นด้วยความยากลำบาก แต่กลับกลิ้งตกลงมาอย่างไม่เป็นท่า ทำให้เขาตระหนักถึงความไร้สาระของงานที่เขาทำ แต่ไม่สามารถทำอะไรได้เลย นอกจากยอมรับมัน และต้องทำมันต่อไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่ จากที่กามูส์มา กล่าวว่า “โลกนี้มันแอ็บสเอร์ด (absurd) ก็คือ ไร้สาระ ในความเป็นจริง เราพูดได้เพียงคำว่า โลกนี้โดยตัวของมันเองแล้วเป็นโลกที่ไร้เหตุผล (unreasonable) สิ่งที่เป็นแอ็บสเอร์ด คือการเผชิญหน้ากันระหว่างความไร้เหตุผลของโลก กับความปรารถนาอันแรงกล้าของมนุษย์ที่จะอยู่ในโลกอันไร้เหตุผล” (Albert Camus, 1955 : 16)

แต่ในท่ามกลางโลกอันไร้เหตุผลคามูยังมองเห็นว่า มนุษย์ไม่ได้ยอมสยบต่อโชคชะตา แถมยังท้าทายผู้
ลงโทษด้วยการทำสิ่งที่แม้จะไร้เหตุผลอย่างไม่หยุดยอน และพวกเขายังมีความสุขกับมันอยู่เหมือนที่ซีซี
ฟัสกลิ่งห็นอย่างมีความสุขโดยไม่ปฏิเสธมัน ในความเข้าใจของชาร์ต ก็คือ ธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์
ว่างเปล่า แม้มนุษย์จะแสวงหาหรือสร้างคุณค่าใด ๆ ให้มีให้เป็นขึ้นมาได้แต่มันก็ไม่เคยหยุดอยู่แค่นั้น จะ
เห็นได้ว่า ความว่างเปล่าเป็นสภาวะของความเป็นมนุษย์ เพราะชาร์ตเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนที่เกิดมามีแต่
สภาวะที่ว่างเปล่า ถือเป็นความพร่องที่ทำให้มนุษย์ต้องการจะเป็นอะไรสักอย่าง เพื่อให้ตัวเองมี
ความหมาย ซึ่งก็สอดคล้องกับภาวะการดำรงอยู่ก่อนที่จะเป็นอะไร อติศักดิ์ ทองบุญกล่าวถึงชาร์ตเคยตั้ง
ปัญหาขึ้นถามว่า เราพบความบกพร่องในภาวะของตัวเองจากแหล่งใด แล้วเขาก็ตอบเองว่า จากอัสต์หรือ
ออภาวะ (nothingness) (ที่ตรงกันข้ามกับสัตหรือภาวะ=Being) หมายถึง “ความว่างเปล่า” ซึ่งเป็นส่วน
หนึ่งของตัวเรา ชาร์ตให้คำอธิบายว่า “มนุษย์คือสัตว์ผู้กำลังสร้างภาวะที่เป็นอัสต์นี้ (the
nothingmaking animal)....อัสต์ในใจกลางแห่งภาวะที่เป็นความแท้จริงของเรานี้ก็ใช่อันหนึ่งอัน
เดียวกันกับเสรีภาพของมนุษย์เรา” (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2551 : 61) ในความเป็น
มนุษย์ที่เป็นเพียงสภาวะที่ว่างเปล่า มนุษย์จึงอิสระที่จะเป็นในสิ่งที่ต้องการได้ เพราะมนุษย์สามารถ
แยกตัวเองออกจากสิ่งอื่นได้ เพราะถือว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความว่างเปล่า คือ ไม่มี “แบบ” หรือสิ่งที่
ติดตัวมาแต่กำเนิด (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2551 : 70) ที่เป็นศูนย์กลางของความ
ปรารถนาและการกระทำในช่วงเวลาของชีวิตจิตใจของเราแต่ละคน เราจึงมักที่จะแสดงว่านี่คืออัสต์ตา แม้
จะไม่เป็นทางการ ทั้งไม่เป็นวัตถุในการสำนึก มันก็มีอยู่ข้างนอกในโลก (เหตุการณ์) มันคือภาวะของโลก
เช่นเดียวกับอัสต์ตาของผู้อื่น (Jean-Paul Sartre, 1959 : 31) เพราะว่าชาร์ตไม่เชื่อว่า มนุษย์เกิดมาพร้อม
สาร์ตละหรือมีอัสต์ตาถาวร แต่ว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความว่างเปล่า (nihilations=Nothingness) ใน
ตัวเอง จึงทำให้มนุษย์มีการดำเนินต่อไปได้ (man is pursuit) นั่นเอง

สิ่งที่ถูกกำหนดให้เป็นอิสระ

ในความเป็นมนุษย์ไม่ได้ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า (there is no ditremined) เพราะ
มนุษย์เป็นเพียงภาวะว่างเปล่า มนุษย์จึงเป็นอิสระ คือ อิสระที่จะตัดสินใจเลือกอยู่ตลอดเวลา
เพราะว่า “มนุษย์ถูกสาปให้เป็นเสรีภาพ” (Man is condemned to be free) ในที่นี้ไม่ได้
หมายความว่า มีใคร หรือสิ่งมีอำนาจใดสาป แต่เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถปฏิเสธหรือเลือกที่จะไม่
มีเสรีภาพได้เลย เพราะเสรีภาพ คือ ความเป็นมนุษย์ หรือมนุษย์เอง คือ เสรีภาพ เมื่อมนุษย์ไม่

สามารถปฏิเสธเสรีภาพได้เสรีภาพจึงเป็นเหมือนสิ่งถูกสถาป ถ้าหากจะยอมรับว่ามนุษย์ถูกสร้างมาก็
คงยอมรับได้ในแง่ที่ว่าถูกสร้างมาให้มีเสรีภาพนี้แหละ คำนี้จึงเป็นเหมือนการประชดความเชื่อใน
เรื่องของพระเจ้าผู้สร้าง (Creator) ตามความเชื่อในศาสนาเทวนิยม ความจริงเมื่อมนุษย์เกิดขึ้นมาใน
โลก มนุษย์ต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อทุกสิ่งที่เขาทำเองทุกอย่าง แต่เพราะมนุษย์กลัวที่จะรับผิดชอบ
มนุษย์จึงยอมให้ตัวเองตกไปเป็นสิ่งถูกสร้างดีกว่าที่จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตัวเอง แต่มี
ผู้รับผิดชอบแทนจึงต้องมีพิธีสารภาพบาปหรือไถ่บาป เพราะเสรีภาพเป็นอุดมคติของชีวิตมนุษย์
ควรกลับมาสู่ตัวเอง นั่นคือ การตระหนักรู้ถึงเสรีภาพอันเป็นธาตุแท้ของมนุษย์ ความอิสระหรือ
เสรีภาพตามทฤษฎีของชาร์ต เป็นเสรีภาพแบบสัมบูรณ์ (absolute freedom) มนุษย์จึงมี
ทางเลือกอยู่เสมอ การมีอิสระในการเลือกอยู่ตลอดเวลาเช่นนี้จึงทำให้ชาร์ตเชื่อว่ามนุษย์มีความ
ทุกข์ คือทุกข์เพราะมีเสรีภาพมากเกินไป จึงยากแก่การที่จะตัดสินใจเลือก เช่น เมื่อเรายืนอยู่บน
หน้าผาที่สูงชัน เราจะรู้สึกกลัว เพราะเราไม่มั่นใจว่าตัวเองอาจจะตัดสินใจกระโดดลงหน้าผาหรือไม่
มนุษย์มีอิสระที่จะแสวงหาหนทางให้แก่ตนเองได้ ดังที่ชาร์ตได้อธิบายว่า “ในบรรดาสิ่งมีชีวิต
ทั้งหลาย มนุษย์เท่านั้นที่มีอำนาจแก้ไขภาวะได้คือสามารถจัดสิ่งชั่วร้ายในอดีตและสร้างสิ่งดี
ขึ้นมาใหม่ได้ นี่แหละคือเสรีภาพของมนุษย์ เสรีภาพของมนุษย์มีมาก่อนภาวะที่เป็นสัตว์ของ
เขา เพราะเราเป็นอะไร ๆ ได้ตามต้องการนั้น ก็เพราะเรามีเสรีภาพอยู่ภายใน เราแต่ละคนวาด
ภาพตัวเองอยู่ตลอดเวลาที่จะมีชีวิต ภาพที่วาดนี้ก็คือสัตว์ของเร และภาพนี้ก็จะยังไม่เสร็จ
สมบูรณ์จนกว่าจะถึงวันตาย คือวางพูกันลงพร้อมกับการดับจิต บุคคลที่ยอมตายเพื่ออุดมคติ แม้
ในขณะที่เพศฆาตจะประหารชีวิตก็ยังสามารถนิยามตัวเองได้ (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2533 : 61)
เพราะว่าชาร์ตพยายามอธิบายว่า แม้มนุษย์จะเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์ก็จริงถึงกระนั้น อิสระภาพ
ในที่นี้ก็เป็นอิสระภาพในกรอบของสถานการณ์ทั้งสิ้น มนุษย์จึงสามารถเลือกตัดสินใจกระทำการ
ต่าง ๆ ได้โดยปราศจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกบงการหรือกำหนดบังคับให้เป็นไป แต่การ
กระทำต่าง ๆ เป็นไปตามที่มนุษย์เลือกเอง จึงถือว่าแนวคิดของชาร์ตเป็นแบบมีเจตจำนงเสรี (free
will) อย่างไรก็ตามเงื่อนไขหรือข้อกำหนดไม่ว่ามนุษย์จะตกอยู่ในสถานการณ์เช่นใดก็ตาม มนุษย์ยังมี
ทางเลือกเสมอแต่มนุษย์ก็มีความเข้าใจผิดคิดว่าตัวเองไม่มีเสรีภาพ

สิ่งที่มีความสำคัญผิด

ความจริงมนุษย์มีเสรีภาพเต็มที่ แต่เพื่อจะหลีกเลี่ยงเสรีภาพและความรับผิดชอบของ
ตัวเอง มนุษย์จึงหลอกตัวเองว่า เขาไม่มีทางเลือกหรือเขาเลือกไม่ได้เพราะสถานการณ์มันบังคับ แต่ความ
จริงคือเขายังเลือกได้ตลอดเวลา เพราะเป็นการอำพรางหรือปกปิดเสรีภาพที่สมบูรณ์ของมนุษย์ (Jean-
Paul Sartre, 1947 : 47-48) โดยที่ชาร์ตมองว่า มนุษย์หลอกตัวเอง เพราะเขาเชื่อว่า เมื่อมนุษย์ได้
ตระหนักถึงเสรีภาพว่าเป็นตัวเขาเอง มันได้นำไปสู่ความวิตกกังวลและการกระทำในความเชื่อแบบผิด ๆ
(Jeremy Harwood, 2010 : 152) ชาร์ตได้ยกตัวอย่างของหญิงสาวคนหนึ่งที่ตั้งใจออกไปเกี่ยวกับ
ผู้ชายทั้งที่รู้ว่าผู้ชายคนนั้นคิดยังไงกับเธอ แต่เธอก็ยังหลอกตัวเองว่าคงไม่มีอะไรเกิดขึ้น จนกระทั่งเธอถูก
ลวนลามก็ยังหลอกตัวเองว่าเธอไม่มีทางเลือก ความจริงเธอไม่ยอมเลือกปฏิเสธมากกว่าเนื่องจากเธอเองก็
มีใจให้เขาอยู่เหมือนกัน จึงปล่อยตัวให้เลยตามเลยโดยทำให้ตัวให้เป็นเหมือนวัตถุ เพื่อที่ไม่ต้องรับผิดชอบ
อะไรเลย ผู้ชายจะอย่างไรก็สุดแล้วแต่เนื่องจากเธอก็ชอบเขาอยู่ไม่น้อย เพราะมนุษย์มีอิสระที่จะเลือก
อยู่ตลอดเวลา ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถปฏิเสธสถานการณ์ที่จะต้องตัดสินใจเลือกได้เลย จึงเกิดความวิตก
กังวล เพราะไม่แน่ใจว่าจะตัดสินใจอย่างไร เช่นเมื่อเดินไปริมหน้าผาสูงที่ไม่มีอะไรกัน มันทำให้เราวิตก
กังวล เพราะไม่แน่ใจว่าตัวเองจะตัดสินใจกระโดดลงหน้าผาเองหรือเปล่า เนื่องจากมนุษย์มีความเป็นตัว
ของตัวเองสูง และอิสระอย่างเต็มที่ เมื่อมนุษย์เข้ามาอยู่ในสังคมที่มีกฎระเบียบ จารีตประเพณี มนุษย์จึง
เป็นทุกข์ เป็นทุกข์เพราะต้องทำให้กลมกลืนเข้ากับสังคม เขาจึงอึดอัดเพราะรู้สึกว่าเป็นอิสระ
เนื่องจากเข้าใจว่าตัวเองตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคม หรือกฎระเบียบที่คนอื่นกำหนดไว้ให้ว่าต้องทำ
อย่างนั้นแล้วปฏิเสธไม่ได้ต้องทำตามอย่างนั้นอย่างนี้ซึ่งมันขัดกับหลักการของความเป็นมนุษย์ที่มี
เสรีภาพ ตามแนวคิดของชาร์ตไม่ว่ามนุษย์จะตกอยู่ในสถานการณ์เช่นใดก็ตาม มนุษย์ยังเป็นอิสระ
หมายถึงอิสระในการที่จะเลือกอยู่เสมอ คือ สามารถเลือกที่จะทำตามกฎหรือปฏิเสธไม่ทำตามก็ได้ แต่
ต้องรับผิดชอบต่อผลที่จะตามมาด้วยตัวเอง ดังนั้น “เสรีภาพไม่ได้ หมายถึง สัมฤทธิผลของการตัดสินใจ
ว่าเราเลือกทำสิ่งนี้แล้วต้องทำให้สำเร็จ เสรีภาพอยู่ที่ความสามารถในการตัดสินใจเลือก” (พระธรรม
โกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2551 : 23) เสรีภาพ คือ การเลือก (choice) จึงต้องมาคู่กับความ
รับผิดชอบเสมอ เสรีภาพในการเลือกจึงเป็นเสรีภาพที่สมบูรณ์ แต่เนื่องจากมนุษย์ขาดกลัวและไม่มั่นใจ
ว่าเขาจะรับผิดชอบได้หรือบางทีเขาก็ไม่ยอมรับผิดชอบ เขาจึงเลือกยินยอมให้สังคมมีอำนาจหรือ
อิทธิพลเหนือตนเอง แล้วเข้าใจว่าตัวเองไม่มีเสรีภาพ นั่นคือความเข้าใจผิด (Bad faith) ชาร์ตถือว่า เป็น

การหลอกตัวเอง เพราะความจริงคือเสรีภาพมีอยู่ตลอดเวลาที่มนุษย์ตัดสินใจเลือก ซึ่งเสรีภาพในที่นี้เป็น
เสรีภาพในการเลือก แม้แต่การไม่เลือกเลยก็ยังเป็นการเลือก คือเลือกที่จะไม่เลือก ดังนั้นมนุษย์จึงไม่
สามารถปฏิเสธเสรีภาพได้เลย แต่มนุษย์เข้าใจผิดคิดว่าตัวเองไม่มีเสรีภาพ

สรุปวิเคราะห์

จากการศึกษาเรื่อง “อัตถิภาวนิยมกับปรากฏการณ์วิทยา” พบว่า ภาวะของมนุษย์หันกลับไป
ทบทวนหลักเกณฑ์และมาตรการต่าง ๆ ที่สังคมยอมรับ โดยกระตุ้นให้มนุษย์หันมาใส่ใจต่อความสำนึกถึง
การดำรงอยู่ของตนเอง ดังที่นักปรัชญาตะวันตกพยายามเสนอแนวคิดปรัชญาแบบใหม่ๆ เพราะเป็น
รากฐานของความจริงทางจักรวาลวิทยาหรือแม้แต่พระเจ้าได้แต่อย่างใด เพราะความจริงที่ได้ย่อมกดทับ
และขัดขวางความจริงอันเกิดที่ตัวมนุษย์เอง และแม้ว่าวิธีการอธิบายมนุษย์แบบปรัชญาสมัยใหม่ได้
วางรากฐานอยู่ที่ตัวของมนุษย์เอง แต่เมโนทส์เรื่องมนุษย์ก็ยังเป็นไปแบบสากล มนุษย์ในปรัชญาอัตถิ
ภาวนิยมกำลังทำให้เราเห็นว่า ปัจเจกภาพและอัตวิสัยของ มนุษย์ตลอดจนการดำรงอยู่ของมนุษย์เป็น
ฐานในการศึกษาปรัชญาได้ และยังสามารถให้พื้นที่มนุษย์ในการอธิบายตัวเอง ในนามของอิสรภาพแบบ
สัมบูรณ์ที่ทำให้มนุษย์เป็นอิสระจากธรรมชาติที่ตายตัวแบบแนวคิดของเทวนิยม มนุษย์จึงมีความอิสระใน
การดำเนินชีวิต และสามารถพัฒนาตนเองไปได้ไกลกว่าที่เป็นอยู่ เป็นการปลดปล่อยมนุษย์ให้เป็นอิสระ
จากความเชื่อตามแบบเทวนิยมว่า ทุกสิ่งถูกกำหนดไว้แล้ว แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความกล้าหาญของมนุษย์
เองว่าจะเลือกยอมรับหรือปฏิเสธความเชื่อเหล่านั้นแล้วเชื่อมั่นในตนเอง และรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตน
กระทำหรือไม่ เพราะอัตถิภาวนิยมในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์วิทยาที่เป็นแนวคิดเชิงอภิปรัชญา ก็คือ (1)
ภาวะในตัวเอง คือ วัตถุทั้งหลายที่มีอยู่ในโลก เป็นสิ่งมีอยู่ เป็นสิ่งที่มันเป็น และไม่เป็สิ่งที่มันไม่เป็น มี
ลักษณะที่เด่นชัด แข็งทื่อ เติบโตขึ้นในตัวเอง เช่น ก้อนหิน โต๊ะ แก้ว และวัตถุต่าง ๆ และ (2) ภาวะ
เพื่อตัวเอง คือ ความสำนึกหรือจิตใจ เป็นสิ่งมีอยู่ ไม่เป็สิ่งที่มันเป็น และเป็นสิ่งที่มันไม่เป็น มีลักษณะ
ที่ว่างเปล่าเป็นอิสระ ภาวะทั้งสองสิ่งนี้ ในเชิงความสัมพันธ์ มันเป็สิ่งมีอยู่เพื่อผู้อื่น และเป็นสิ่งมีอยู่ใน
โลกของความเป็นมนุษย์ จากภาวะทั้งสอง จะเห็นว่า มนุษย์เป็สิ่งมีชีวิตที่มีอยู่และเป็นอยู่ในโลกอย่าง
มีสารถะที่เลื่อนไหลอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นผลมาจากธรรมชาติที่ติดตัวมา ได้แก่ เสรีภาพ จิตสำนึก
สัญชาตญาณ สติปัญญา ความปรารถนาในความสมบูรณ์ และดำรงชีวิตอยู่ภายใต้กรอบของวัฒนธรรม
สังคม และกฎหมาย ที่ปราศจากการบิดเบือนความจริง ในระดับความคิดและการกระทำ ที่เรียกว่า

ความรับผิดชอบ ด้วยความกล้าหาญ และซื่อสัตย์ เพื่อให้มนุษย์สามารถสร้างคุณค่าและดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตัวเอง โดยอาศัยการเผชิญหน้ากับธรรมชาติ ที่มีจิตสำนึก สติปัญญา และเสรีภาพ ในการยอมรับหรือปฏิเสธสรรพสิ่งตามความเป็นจริง โดยการนำความมีอยู่และความเป็นอยู่ของตนออกมาใช้ในการสร้างคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความสำนึก จินตนาการมีชีวิตรอยู่อย่างอิสระได้ในท่ามกลางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและไม่แน่นอน โดยการเชื่อมั่นในตนเอง และความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนกระทำในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ของมนุษย์นั่นเอง

References

- กิตติ บุญเจือ. (2522). *ชุดปัญหาปรัชญา: ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- _____. (2522). *ปรัชญาอัตถิภาวนิยม*. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โกมุท ที่ปวัฒนา. (2530). *ปรัชญาเอ็กซีเทนเซียล*. กรุงเทพมหานคร : สมิต.
- จินตนา ดำรงค์เลิศ. (2548). “100 ปี ชาตกาลของชอง-ปอล ซาทร์”. *วารสารราชบัณฑิตยสถาน* ปีที่ 30 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม, 1093.
- จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี. (2552). *สหวิทยาการมนุษยศาสตร์: มิติแห่งมนุษย์*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : ธรรมศาสตร์.
- ฌ็อง-ปอล ซาทร์. (2540). *ปรัชญาเอ็กซีเทนเซียลลิสต์ก็คือนิยาม*. แปล และเรียบเรียงโดย วิทยา เศรษฐวงศ์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมชาติ.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2551). *เปรียบเทียบแนวคิดพุทธศาสนากับชาร์ต*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ.
- พระราชวรมนี (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2544). *ปรัชญากรีก: ป่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : ศยาม.
- พินิจ รัตนกุล. (2549). *ปรัชญาชีวิต ฌอง ปอล ซาทร์*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สามัญชน.
- โยสไตน์ กอร์ดอร์. (เขียน) สายพิน ศุพุทธมงคล (แปล). (2553). *โลกของโซฟี : เส้นทางจินตนาการสู่ประวัติศาสตร์ปรัชญา*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

วิทยา เศรษฐวงษ์. (2536). แนวคิดของชาร์ตว่าด้วยความรับผิดชอบ. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุสิต
บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมภาร พรหมทา. (2538). มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต. กรุงเทพมหานคร :
พุทธชาติ.

ศรุตานนท์ ไธสง. (2561). “ปรากฏการณ์ลัทธิอัตถิภาวนิยมในบทเพลงของศิลปินวงบอดี้สแลม”.
วารสารพุทธมคัศ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ปีที่ 3 ฉบับที่ 2
กรกฎาคม-ธันวาคม.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2533). คู่มืออภิปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

_____. (2546). คู่มืออภิปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

Albert Camus. (1955). *The Myth of Sisyphus and Other Essays by Albert Camus. Translated
by Justin O'Brien. UK : Alfred A. Knopf. Inc.. Renewed.*

Jean-Paul Sartre. (1947). *Existentialism is a Humanism. Translated by Carol Macomber.
Edited by John Kulka. London: Yale University press.*

_____. (1947). *Existentialism is a Humanism. Translated by Carol Macomber. Edited by
John Kulka. London : Yale University press.*

_____. (1957). *Being and Nothingness. Translated by Hazel E. Brans. USA : University
of Colorado.*

_____. (1959). *Transcendence of the Ego. translated and annotated with an
introduction by Forrest and Robert Kirkpatrick. New York : Noonday Press.*

_____. (1975). *Existentialism is a Humanism. Source : Existentialism from Dostoyevsky
to Sartre. Translator: Walter Kaufman.*

_____. (2007). *Existentialism is a Humanism. translated by Carol Macomber. [London :
Yale University press.*

Jeremy Harwood. (2010). *Philosophy : A beginner's guide to the ideas of 100 great thinkers.
London: Quercus publishing.*

รายงานสืบจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 8 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1 เรื่อง “พระพุทธศาสนา กับ แนวโน้มโลกยุคใหม่ : วิถีครู
บาศรีวิชัยสู่อารยธรรมร่วมสมัย” “Buddhism and New Global Trends : The Footprint of Khruba Sriwichai Towards
Contemporary Civilization”

Norman N. Greene. (1960). *Jean Paul Sartre : The Existentialist Ethic*. USA : The University of Michigan Press.

Phramaha Prayoon Mererk. (1988). *Selflessness in Sartre's Existentialism and early Buddhism*. Bangkok : Mahachulalongkorn Buddhist University.

Sartre. Jean-Paul. (1957). *Being and Nothingness*. translated by Hazel E. Branes. USA. University of Colorado.

Søren Kierkegaard. (1983). *Fear and Trembling and Repetition*. Tr. Howard V. Hong and Edna H. Hong. Princeton. NJ : Princeton University Press.